

Murodullayeva Madina Otabek qizi,
tadqiqotchi

ANNOTATSIYA

Ushbu tezisda Iqbol Mirzoning istiqloq davri adabiyotiga kirib kelishi, Muhammad Yusuf an'analariga ergashishi, ijodkor bo'lib shakllanishi, bolalik xotiralarini, ijodining rang-barangligi hamda original so'z qo'llash mahorati ochib berilgan.

Kalit so'zlar: shoir, xalq, tarix, bolalik, tabiat, pyesa, she'r, roman, qissa, muhabbat, yangi yil.

ABSTRACT

In this article, Iqbal Mirza's entry into the literature of the period of independence, following traditions of Mukhammad Yusuf's, his formation as a creator, his childhood memories, the diversity of his work and the skill of using original words are revealed.

Keywords: poet, people, history, childhood, nature, play, poem, novel, story, love, new year.

Xalqimizning asl farzandi, ijodning baxtini chin ma'noda anglagan, haqiqiy ishq kuychisi Iqbol Mirzo 1967-yilning birinchi mayida Farg'onaning Bag'dod tumanidagi Qo'shtegirmon qishlog'ida tug'ildi. Uning sevimli qishlog'ining tagidan uchta ariq oqib o'tardi. U shu ariqlarda cho'milib, baliq ovlab ulg'aydi. Ijodkorning hamqishloqlari o'ta mehnatkash bo'lib, dehqonchilik, duradgorlik, temirchilik va qisman chorvachilik bilan oila tebratardilar. Shoir ulg'aygan bu qishloq haqida Zahiriddin Muhammad Boburning "Boburnoma" asarida bir necha joyda tarixiy ma'lumotlarni uchratish mumkin. Bu shoirning qator she'rlarida faxr tuyg'usi bilan boyitiladi. Oila a'zolari o'qimishli bo'lib, o'qituvchilar oilasi bo'lgani uchunmi tabiiy fanlarga, adabiyotga, deyarli barcha kitoblarga alohida e'tibor va qunt talab etilardi. Yosh shoir o'z xotiralarida beshinchi sinfda o'qiyotganida Sergey Yeseninning "Zamin darg'asi" kitobini bir so'z ham qoldirmay yodlab olganini, otasi unga mukofot sifatida Qo'qon shahriga sayohatga olib borganini iliq taassurotlar bilan xotirlaydi. U yerga borib ko'rgan, o'sha davrdagi vahimali hikoyalar mavzusiga aylangan hukmdorlar O'rdasi u uchun o'ta jirkanch va omonatdek tuyulgan edi. Keyin ajoyib iste'dod egasi Muqimiyning uy muzeyiga tashrif buyurib, tasodifan Charxiy domla bilan uchrashib qolganlarida, unga aytib bergan

ba'zi so'zlari shoirning qalbida bir qancha unutilmas o'ylarni olib kirgandi. Jumladan, "she'r nonday tabarruk va aziz" deya qayta-qayta ta'kidlaganini Iqbol Mirzo yosh bo'lishiga qaramasdan aniq-tiniq yodida saqlab qoladi. U ilk bor tirik shoir bilan yuzma-yuz turardi, hayajonining zo'rligidan duduqlanib, gapirolmay qolgandi, otasining xijolat bo'lib kulganini, keyin erkalatib, sen kata bo'lsang hammadan zo'r shoir bo'lib yetishasan, deb peshonasidan o'pganini hali hanuz unutmaydi. Hozir ham shoirlar davrasiga, ayniqsa bu davrada yaxshi shoirlar bo'lsa, hayajon shoirni bir lahzaga bo'lsada so'roqlab ketishini, bu uning azbaroyi adabiyotga hurmat-e'tiqodidanligini sezish mumkin.

Ijodkorning bugungi kundagi darajasini tahlil qilish chog'ida, uning bolalik xotiralariga va qiyinchilikda o'tgan sertashvish umriga murojaat qilmaslikning aslo iloji yo'q. Bu voqealar va sabablar uni elning ardoqli shoiri sifatida xalqqa baralla tanitishiga va uning inson bo'lib toblanishiga sabab bo'ldi. Bolaligining ko'p qismi paxta dalalarida, bepoyon qir-u adirlarda qora mehnatda kechdi. Bugun avlodlar bu kunlarni tarixning eng qora sahifasi sifatida eslaydilar. Naqadar shafqatsiz, adolatsiz kunlar shoirning oilasini ham chetlab o'tmagan. O'sha rangsiz kunlarda ham Iqbol Mirzo she'r bilan ovunib, kitob bilan do'st bo'lib kulfatlarga, yo'qotishlarga bo'yin egmaslikka harakat qildi. O'zining dastlabki mashqlarini 7-8 yoshlarida tog'asi G'ulom Abdulla tarbiyasida yoza boshladi. Lekin ular shunchaki chigal yozdi mashqlari bo'lib yosh shoirni sira qoniqtirmasdi. Oradan 10-15 yillar o'tib, 20 yoshlarida yaratilgan asarlari shoirga iliq muhabbat hadya etdi. Ana shu ulug' baxt uning butun vujudini hayratga to'ldirgandi. Vaqt o'tib, bu hislar yurt ishqiga, vatan sevgisiga aylandi. O'tgan davrdagi vatan mavzusida she'r yozsang, kimdandir nimadir ta'ma qilayotgandek baholashlar o'lgach, Iqbol Mirzo kabi shoirlarga erkinlik nafasi kirib keldi. O'z faoliyati davomida u bir porloq kechmishni angladi, ya'ni shoirlar millatning taqdiriga va ertasiga eng mas'ul shaxs ekanliklarini. Uning yozmishlarida: "Shoir o'z xalqisiz hech kim emas, hech narsa emas". "Shoir o'z ixtiyori bilan o'ziga dard yuqtiradigan tabibga o'xshaydi",- deydi u.

Umri davomida hamma yaxshi shoir-adiblarni ayniqsa, Muhammad Yusufni o'ziga munosib ustoz deb bildi. Uning samimiyligiga, chapaniligiga taqlid qildi va buning uddasidan mohirlik bilan chiqdi. Muhammad Yusuf va Iqbol Mirzoning umumiy jihatlari juda ko'p. Ikkalasi ham she'rlariga o'xshaydi: birovga yomonligi yo'q, sodda va xalqparvar. Haqiqatdan, Mir Alisher Navoiy ta'biri bilan aytganda: "Yo asling kabi bo'l, yo ko'ringani kabi"¹. Agar shoirlar o'z asarlariga o'xshamasa, chinakam fojia ham asli shundadir.

Iqbol Mirzoning umumiy asarlari ko'lamida Muhammad Yusufga alohida hurmat va yaqinlik seziladi. Shoir: "Kim nima desa, og'zi o'zida, Muhammad akachalik millatni, shu tuproqni sevgan odamni ko'rmaganman",- deydi. Asl shoirlar orasida yomonini uchratmaymiz. Ular ichida kayfiyat va muhit kishilari bor.

Lekin yaqinroq borib, samimiyroq bo'lsangiz, shoirlarning go'zal qalbini ko'rmaslikning, his qilmaslikning iloji yo'q. Iqbol Mirzo ham o'z she'r ixlosmandlarini sira zeriktirmaydi. Ijodning sehrli qalamini uzoq vaqtga tashlab qo'ymasdan sermazmun ijod qiladi. Nazmning oltin boshloqlarini tergach, nasrning oppoq paxtalarini asrab-avaylab, gard yuqtirmasdan jonajon eliga hadya etadi.

¹Alisher Navoiy. "Mahbub ul qulub". Toshkent. Sano-standart. 2018

Adibning dastlabki she'riy to'plami – „Yurakning shakli“ 1993-yilda nashr etilgan bo'lsa, keyinchalik „Ko'ngil“, „Seni sog'inaman“, „Meni eslaysanmi?“, „Tanlangan she'rlar“, „Qo'shiqlarim“, „Sizni kuylayman“, „Agar jannat ko'kda bo'lsa“, „Aytgil, do'stim...“, „Ko'rmasam bo'lmas“, „Vatan haqida qo'shiq“ she'riy to'plamlari, „Zarb“ qissasi, „Bonu“ romani va uch tomlik asarlar saylanmasi chop etilgan. Shuningdek, shoirning rus, tojik, turkman tillarida ham kitoblari qator MDH davlatlarida nashr etilgan. Iqbol Mirzo barcha serqirra shoirlar singari tarjimonlik mahoratini ham mohirlik bilan o'zlashtirgandi. U qilgan tarjima asarlarda asar muallifining ilgari surgan g'oyasi bilan bir qatorda Iqbol Mirzoning ham alohida uslubi porlab turadi. Yetuk ijodkor fransuz dramaturgi Edmon Rostan qalamiga mansub „Sirano de Berjerak“ trago-komediyasini, Grigoriy Gorinning „Til haqida afsona“ pyesasini tarjima qildi. O'zini dramaturgiya sohasida ham sinab ko'rib, „Samarqand sayqali“, „Alisherbek va Husayn“, „Usmon Nosir“ pyesalarini sahna ostonasiga olib chiqdi.

Iqbol Mirzo she'rlari g'oyat tuhfalarga boy. U hayotning goh kichik voqealariga qo'l ursa, goh katta-katta voqealariga murojaat qiladi. O'zi yashab ijodkor sifatida shakllangan yurt madhini hech kim uningchalik yonib kuylolmaydi. Chunki u xalqning tarixidan yaxshi xabardor. O'zligini anglagan inson sifatida yon atrofida qilarga ham o'tkir nigohi bilan ziyo ulashadi. Qator she'rlari qo'shiqlarga, sevgi izhorlariga, dil nolalariga aylanib og'izdan og'izlarga o'tib bo'ldi. Bugungi kunda esa shoir o'zining munosib o'rnini topib, rahbariyat ishlarida faol jamoat arbobiga aylana olgan.

Muhammad Yusuf va Iqbol Mirzo orasida uzilmas rishta mavjud. Bu shubhasiz xalqning ertasi g'amidir. Muhammad Yusufning ko'p she'rlaridagi quyma sochimlar yanada jilokor tarzda Iqbol Mirzoda aks etadi. Mavzular bir xil bo'lsada tilaklar, niyatlar har xilda, o'zgacha tarovatda bitiladi. „Yangi yil kechasi“ she'rida Muhammad Yusuf taqdiriga rozi bo'lgan inson sifatida gavdalanadi. Yangi yilga yetish hammaga ham nasib etmasligini, hammaning ham unga yetib bormasligini achinish hissi bilan tasvirlaydi. Ko'ngilning ma'yus tortishini metaforik tarzda yoritib, o'tgan umrga bo'lgan tashnalikni „qor“ bilan tasvirlaydi. Bugun kunduzi ko'zining oldida yana bir yoshini olib ketgan qorga u hech narsa qilmaslik va o'zlik bilan javob beradi. Kechagi yoshligining ertak bo'lib

qolganidan, u endi qaytib kelmasligidan biroz og‘rinadi. Hayotidan rozilik hissi she‘rning boshidan oxiriga qadar o‘tib boradi va yakunda shukronalik hissiga aylanib ketadi. Shoir yangi yilga qarata: “Yangi yil kelaver qanday kelsang ham, sen yangi yo‘ldoshsan sen yangi hamdam yo‘qlab kelganingning o‘zi bir bayram” deb kishiga ko‘tarinki kayfiyat ulashadi. She‘rning umumiy ma‘nosida yaxshilik izsiz ketmasligi, uning mukofoti va har onning javobi borligi haqidagi g‘oya yotadi. Shogird sifatida Iqbol Mirzo bu mavzuga boshqacharoq yondashadi. Hayotining uzoq va mazmunli o‘tishidan umidvor yigit kechinmalari Iqbol Mirzoning “Yangi yi” she‘rida Tangriga iltijo sifatida yangraydi. 40 yoshga yetib ham onasining haqqini ado qila olmasligini anglagan lirik qahramon umri yana yillarga uzayib ketishidan umid qiladi. U faqat o‘z taqdiriga, o‘z oilasiga emas, butun insoniyat ertasiga qayg‘uradi. Dehqonlarga unumdor yer va hosil, xirmonlarga baraka, dasturxonlarga to‘kin-sochinlik tilaydi. Xalqini yurakdan duo qiladi. Inson fitratidagi yomonliklarni tag-tomiri bilan yo‘q qilib bo‘lmasligini anglab yetgan qahramon gunohlarning kechirilishidan va u istig‘foriga aylanib yo‘q bo‘lib ketishidan umid qiladi. Savoblar salmog‘ini oshirishga chorlaydi. Kishilar orasida mehr-shavqat, insof-diyonat fazilatlarining bo‘y cho‘zishidan umid qiladi. Qancha boylik topsada halovati yo‘q boylarni ogohlikka chaqiradi, gadoylarga harakat bilan boylikka erishishni o‘rgatadi. Tinchlikni eng oliy ne‘mat sifatida ulug‘laydi. Sabr bilan qilingan hamma ishlarda Ollohning mukofoti borligidan ogohlantiradi. Rozilik hissini tarqatadi. She‘rning xizmati esa har bir berilgan umr nafasini yaxshilikka, yangi yaxshiliklarga aylantirishdan iboratdir. Zero, har bir yangi kun yangi imkoniyatlar eshigini ochishga xizmat qiladi.

Haqiqiy ijodkorlar kunda yoki kun ora dunyoga kelavermaydi. Ularni Olloh eng sevgan bandalariga ko‘proq jo‘natadi. Qalami xanjardan o‘tkir, lek tilidan bol tomuvchi har qaysi ijodkor o‘zi yashagan dunyosini obod qila oladi. Ular taratgan va taratadigan tunganmas ziyo esa butun elni halokat, falokat va ofatlardan saqlaydi. Hali hanuz biz tildan qo‘ymay maqtaguvchi: Alisher Navoiy, Zahiriddin Muhammad Bobur, Ogohiy, Munis, Komil Xorazmiy, Furqat, Muqimiy, Zavqiy, Komil Xorazmiy kabi qator qomusiy ulamolarimiz mana shunday o‘chmas hayotni yashab o‘tdilar. Har davrning o‘z qahramoni bo‘lganidek Istiqlol davri adabiyotining Erkin Vohidov, Abdulla Oripov, Zulfiya, Hamid Olimjon, Muhammad Yusufuri qatorida bugun biz bugun Iqbol Mirzoni hech ikkilanmasdan tarix daftarining “shoir” deb eslanuvchi qatorida muhrlandi deb ayta olamiz. Shoirdagi mas‘uliyat hissi hali hamon u bilan yashab, o‘tib bormoqda. U kuylagan ishq, ixchamlagan tashvish bugun ham dolzarb. Ammo shoir bisotida yechim bor. Reja bor. Sabr. Shukr. Tortiq. Bu uch yo‘nalish shoirning kaliti, qizig‘i u butun eshiklarni ocha oladi. Faqat bu uch botirga haqiqiy ma‘noda do‘st bo‘lish kerak. Insonga kelayotgan har qanday kulfat ham o‘tkinchi, u sabrdan qo‘rqadi. Kelib ketuvchi mislsiz mol-davlat kishini goho e‘tiqodidan judo qilishga urinadi.

Shunda ham shukronalik hissini qo'yib yubormagan inson, boriga baraka topib, to'lishib ketaveradi. Shundayin shakllangan umr tarzida kutilmagan joylardan hadyalar paydo bo'lib boraveradi. Iqbol Mirzo shu strategiyani tanladi. Xalqiga baxt va omad, ezgulikni tiladi. Unga borini barini atadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Alisher Navoiy. "Mahbub ul qulub". Toshkent. Sano-standart, 2018
2. Jabborov N. Yangi zamon she'riyati tamoyillari. Sharq yulduzi, 2014.
3. Iqbol Mirzo. Sizni kuylayman. –Toshkent: Sharq, 2007.
4. Iqbol Mirzo "Ko'nglingda nima bor bilmayman". Sharq, 2020.